

## НЕМЕТАФОРИЧНА И МЕТАФОРИЧНА УПОТРЕБА НА ДУМИТЕ

Основен фактор в процеса на семантичните изменения на думите е способността им да се употребяват преносно въз основа на някаква асоциативна връзка между денотатите (прилика, сходство, природна връзка).

Преносимостта е историческо явление, което действа през целия исторически развой на българския език, а и на езиците изобщо и е тясно свързана с историята на народа, който говори този език. Преносимостта е способността на думата да промени значението си, разширявайки своя обем, при което чрез пренасяне започва да служи за назоваване на ново понятие, нов предмет или явление, което се намира във връзка или зависимост от първоначално назованото понятие.

В речта думите се свързват една с друга и образуват словосъчетания и изречения. Това прави възможно една дума да се употреби с друго ново значение, което да се разбере от значението на думите, с които тя се свързва. Думата „остър“ означава който реже добре, изтънен „Държа остър сърп в ръцете си“- с това значение се употребява най-често. То е прякото и значение „Едва сега усещам острия хлад на вятъра“( Л. Стоянов)- остър има значение на „рязък“. Примери на съчетание в други думи: остър кол, остри нападки, остър ревматизъм. Новите значения възникват чрез пренасяне на една вече съществуваща дума като название на нови за нея предмети и признаци. Думата „крак“- долен крайник на животно или човек, с което стъпва и ходи се използва и за назоваване на опора в долната част на мебел, съоръжения и механизми: крак на маса, столче с три крака.

### РАЗЛИКА МЕЖДУ ПРЕНОСНО ЗНАЧЕНИЕ И ПРЕНОСНА УПОТРЕБА:

- **Преносно значение** - то е номинативна категория и предпоставка за появата в езика на многозначни думи.
- **Преносна употреба** - речева категория, която съчетава в себе си номинативност и експресивност. Преносната употреба е индивидуална и количествено неограничена възможност както за многозначните, така и за еднозначните думи. Лексикализираната преносна употреба създава ново преносно значение. То се основава само на метафората и метонимията.

**ПРЕНОСНО ЗНАЧЕНИЕ НА ДУМАТА** - образува се, когато названието на едно понятие се пренася върху друго въз основа на някакво сходство, общи белези или асоциативна близост. Преносните значения са най-разпространения тип вторични производни значения. Те възникват на основата на преките и се мотивират от тях. Преносните значения се намират в тясна връзка с образността. Освен номинативната си функция преносните употреби съдържат още емоционални оценки за обозначените явления. Пример: думата „буря“ означава много силен, стихияен вятър, обикновено придружен с гръмотевици, светкавици и дъжд, но в изречение като „Появата му предизвика буря от въодушевление“- „буря“ има значение на изблик на неудържимо чувство на радост, възторг, мъка, негодувание и подобни у много хора. Най-много преносни значения имат прилагателните и глаголите, защото между тях могат да се установят най-разнообразни връзки: топъл чай-топъл прием, горчиво лекарство- горчиви думи, водата кипи- кипя от злоба

**ПРЕНОСНАТА УПОТРЕБА** на думите бива индивидуална и лексикална. Индивидуалната употреба е широко застъпена в художествения стил под формата на тропи. Тропите (гр. tropos- образен израз). Тропите не са преките названия на предметите, а техни образи, които могат да бъдат разбрани само в свързана реч и в това словесно обкръжение, което е определено от автора. Всяка преносна употреба по начало има индивидуален характер, но с течение на времето тя може да получи широко разпространение в езиковата практика, т.е да се установи трайно в лексиката. За такава преносна употреба казваме, че има лексикализиран характер. Като ново значение в речниците се отбелязват лексикализираните преносни употреби. Новите значения обикновено се употребяват наред със старото значение на думата. Има и думи, които се употребяват в езика само с новото си значение, а старото и отмира. Пример: думата „вар“-старото и значение е „горещина, топлина“

Лексикализираните (езикови, речникови) значения- това са значенията, които са загубили първоначалната си образност

Основните видове преносни употреби са три вида: метафора, метонимия, синекдоха.

## НЕУТРАЛНА И ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА

Повечето думи, дори и стилистично оцветени, се възприемат без никаква емоция. Те образуват така наречения неутрален речник. Тук се включват думите, обозначаващи различни абстрактни понятия (идеална, истина, демокрация, хуманност, общество, живот, всеотдайност, почтеност, мисля, общо), думите на индустриални и професионални сектори (магазин, заваряване, катод, ротор), термини (крака, хипотенуза, допирателна, задължително) историцизми (България, Драгоман, крал, сър и др.).

Има думи, които принадлежат към така наречените стилистично оцветени думи. Те образуват експресивната лексика, която най-вече се характеризира с наличието на определени емоционални нюанси. Една част от думите, които се предоставят за изразяването на емоционално оцветяване съдържат стилев оттенък.

Емоционално-експресивната лексика се характеризира със специфични думи, които споменават различни чувства - радост, гняв, тъга, радост, отвращение, изразяване на качествена оценка на обекти и явления. Тези думи имат емоционален елемент.

Експресивната лексика може да се използва във всички функционални стилове на книжовния език. Но често се използва в произведения на изкуството и журналистиката, както и разговорен и общинския сектор. Експресивната лексика осигурява по-голяма изразителност, образност, забележимо влияние върху чувствата на събеседника, читателят.